

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Pirmsskolas un sākumizglītības nodaļa

ALLA DAKULE

**Mūzika 3-4 gadīgu bērnu radošuma veicināšanai pirmsskolā
Kvalifikācijas darbs**

Dr. paed., asoc.prof., Ieva Margeviča-Grinberga

RĪGA

Anotācija

Temata izvēli noteica darba autores ieinteresētība par 3-4 gadīgu bērnu radošuma attīstību, kā arī vēlme noskaidrot efektīvākos veidus radošuma sekmēšanai pirmsskolā.

Pētījuma mērķis: izpētīt mūzikas izmantošanu 3-4 gadīgu bērnu radošuma attīstības veicināšanā.

Pētījuma jautājums: kā muzikālās darbības var sekmēt 3-4 gadīgu bērnu radošumu?

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt zinātnisko literatūru par 3-4 gadīgu vecumposmu, raksturot šī vecumposma muzikalitātes līmeni.
2. Izpētīt un novērtēt 3-4 gadīgu bērnu muzikalitātes reālo līmeni, izstrādājot novērtējuma tabulu un kritērijus.
3. Veikt pedagogu anketēšanu priekš tā, lai uzzinātu viņu viedokli par mūzikas ietekmi uz 3-4 gadīgu bērnu radošuma veicināšanu pirmsskolā.
4. Veikt pedagoģiskā izmēģinājuma darbību, lai varētu novērtēt un analizēt bērnu prasmes.
5. Pedagoģiskā novērošana, lai aprakstītu bērnu domas, ka arī priekš tā, lai izstrādātu priekšlikumus priekš situācijas uzlabošanas.
6. Izstrādāt sabalansētu ieteicamo mūzikas mācību saturu un apguves organizāciju, kas sekmē bērnu radošuma līdzsvarotu attīstību.
7. Izstrādāt programmu 3-4 gadīgu bērnu radošuma attīstības veicināšanu mūzikas nodarbībās.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskā metode:

- zinātniskas literatūras analīze.

2. Empīriskās metode:

- pedagoģiskā novērošana,
- Pedagogu anketēšana,
- pedagoģiskā izmēģinājuma darbība,
- iegūto datu analīze izmantojot MS Excel.

Pētījuma bāze: pirmsskolas izglītības iestādes Nr. 14 3-4 gadīgi bērni un pirmsskolas izglītības iestādes Nr. 25 skolotāji.

Annotation

The choice of the topic was determined by the author's interest in the development of creativity of 3-4 year old children, as well as to identify the most effective ways to promote creativity in pre-school.

The aim of the research: to study the use of music to promote the development of creativity of 3-4 year old children.

Research question: How can musical activities promote the creativity of 3-4 year old?

Research tasks:

1. To analyze the scientific literature about 3-4 years of age, to characterize the level of musicality of this age group.
2. To study and evaluate the real level of musicality of 3-4 year old children by developing an evaluation table and criteria.
3. To conduct a survey of teachers in order to find out their opinion on the impact of music on the promotion of creativity of 3-4 year old children in preschool.
4. Carry out a pedagogical experiment to assess and analyze children's skills.
5. Pedagogical observation to describe children's thoughts and to make suggestions for improvement.
6. To develop a balanced recommended content and organization of music education that promotes the balanced development of children's creativity.
7. To develop a program for the promotion of creativity of 3-4 year old children in music lessons.

Research methodology:

1. Theoretical method:
 - Analysis of scientific literature.
2. Empirical method:
 - pedagogical observation,
 - Survey of teachers,
 - pedagogical experimentation,
 - Analysis of the obtained data using MS Excel.

Research base: pre-school educational institutions No.14 3-4 year old children and base: pre-school educational institutions No.25 teachers.

Saturs

Ievads.....	5
1. Zinātniskās literatūras analīze par radošuma attīstību.....	8
1.1 Radošuma jēdziena raksturojums	8
1.2 Bērnu radošuma attīstība 3-4 gadus veciem bērniem.....	11
2. Muzikālā darbība kā bērnu radošuma sekmētāja pirmsskolā.....	14
2.1 Mūzikas rotaļas un kustību improvizācija.....	14
2.2 Mūzikas dziedāšana, klausīšanās, instrumentu spēle	18
3. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums	22
3.1. Pētījuma raksturojums	22
3.2. Bērnu grupas vispārējais raksturojums.....	25
3.3. Pētāmās grupas raksturojums pētījuma beigās	31
Secinājumi	37
Izmantotā literatūra.....	379
Pielikumi	43

Ievads

Mūzika ir viens no svarīgākajiem mākslas veidiem, kā izkopt bērna radošo potenciālu. Bērna attīstības procesā ir nepieciešama radošās darbības iniciatīvas attīstība. Dienvidkalifornijas Universitātes Smadzeņu un radošuma institūts 2016.gadā ir atklājis, ka muzikālā attīstīšana bērnībā var paātrināt smadzeņu darbību valodas mācību jomās: valodu un lasīšanas prasmes. Pētnieki norāda uz to, ka mūzika palīdz attīstīt visas nepieciešamās jomas, ka arī veicina skolai nepieciešamo prasmju attīstību, tostarp intelektuālo, sociāli emocionālo, motorisko, valodu un vispārējo lasītprasmi. Tas palīdz ķermenim un prātam strādāt kopā. Bērnu iepazīšana ar mūziku agrīnās attīstības laikā palīdz viņiem apgūt vārdu skaņas un nozīmes. Dejošana mūzikas pavadībā palīdz bērniem attīstīt motoriskās prasmes, vienlaikus ļaujot viņiem praktizēt pašizpausmi. Bērniem un pieaugušajiem mūzika palīdz stiprināt atmiņu. Pēc GNOME Foundation atzinumiem mūzikas instrumentu apguve var pilnveidot matemātiskas zināšanas un uzlabot sekmes. (Bright Horizons, 2016).

Pirmsskolas mācību programma (Skola 2030) nosaka: ka bērniem šajā vecumposmā jāmeklē vārdus mākslas darbus dabas objektus un dod idejas radošam darbam. Bērni aktīvi izsaka savas emocijas, prot pēc savas izvēles spēlēt skaņus ar dažādiem mūzikas instrumentiem, prot veidot ritma izjutu. (Pirmsskolas mācību programma, 66.-68., 2019)

Muzikālā māksla ietekmē bērna personību jau pirmsskolas vecumā, īpaši nepieciešams attīstīt radošās spējas šajā vecumā. Pētnieki norāda, ka 3,5–5 gadu vecumā bērnu radošo spēju veidošana ir saistīta ar prasmju un iemaņu ieaudzinašanu (Borawska, 2021; Yildiz, 2021). Attīstoties šīm prasmēm, bērni turpmāk pauž savu iniciatīvu, iztēli un attapību. Mūsdienās kļūst aizvien aktuālāka bērnu spēju attīstīšanas problēma, jo skolotāju un psihologu pūles tiek vērstas uz personības veidošanu.

Bērna muzikālā un radošā attīstība nozīmē viņa muzikālo spēju un radošās aktivitātes apvienojumu (Borawska, 2021). Šajā darbā bērna muzikālās un radošās spējas tiek uzskatītas par vissvarīgāko un nepieciešamo viņa muzikālās un radošās attīstības sastāvdaļu. Mūzikas un radošo spēju izglītības problēma ir sarežģīta un aktuāla pašreizējā posmā (Allen, 2015). Nav nejaušība, ka to sauc par “gadsimta problēmu”, jo tās risinājums ir saistīts ar bērna vispārējās attīstības un audzināšanas jautājumiem, ar viņa personības veidošanos. Mūzika un citi mākslas veidi spēj iedarboties uz bērna vispusīgu attīstību, rosināt uz tikumības un estētisku

pārdzīvojumiem, veikt apkārtējās vides konvertēšanu uz aktīvu domāšanu. Kopā ar mākslas literatūru, teātri, vizuālo mākslu tā veic sociālās audzināšanas funkciju. Māksla bieži vien atspoguļo realitāti. Mūzikas, tēlotājas raksturs, kuru var nosaukt par "mūzikas glezniecību", "velk" brīnišķīgas dabas gleznas. Ikdienas dzīvē mūzika pavada cilvēku, atklāj viņa attieksmi pret apkārtējo pasauli, garīgi bagātina, palīdz strādāt, atpūsties. (Шалупина, 2017).

Pētījuma objekts: Muzikālās nodarbības pirmsskolas pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma priekšmets: Radošuma veicināšana muzikālās nodarbībās.

Pētījuma mērķis: Izpētīt muzikālo darbības veidu iespējas 3–4 gadus vecu bērnu radošuma veicināšanai pirmsskolas pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma jautājumi:

- Kā mūzika sekmē pirmsskolas vecuma bērnu radošumu?
- Kādi muzikālās darbības veidi visefektīvāk ietekmē bērnu radošumu?
- Vai saikne starp pedagogu un bērnu ir veiksmīgas bērna radošuma attīstības pamats?

Uzdevumi:

- Atlasīt un analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par bērnu radošumu;
- Novērot bērnu uzvedību un radošuma izpausmi;
- Analizēt mūzikas izmantošanas iespējas bērnu radošuma sekmēšanai;
- Izstrādāt rekomendācijas optimālai mācību vides izveidei bērnu radošuma veicināšanai.

Metodes:

- Teorētiskās – pedagoģiskās, psiholoģiskās, metodiskās literatūras atlase un analīze;
- Empīriskās – bērnu pedagoģiskais vērojums, novērojumu analīze, pedagoģiskās darbības analīze.

Pētījuma bāze: pirmsskolas izglītības iestādes 14 bērnu grupa vecumā no 3-4 gadi bērni.

Darba saturs:

- Ievadā ir uzsvērtā dotās tēmas aktualitāte vispārējā bērna attīstībā kā tādā.
- **Pirmajā daļā** tiek analizēts radošuma jēdziens, kas tika balstīts uz pasaulē pazīstamu zinātnieku darbu izpēti. Tiek vērsta uzmanība uz 3-4 gadīgu bērnu vecumposma personības attīstību, pētot attīstības jomas un faktorus, kas to ietekmē. Kā arī tiek aplūkots kādu ietekmi muzikālās nodarbes atstāj uz 3-4 gadīgu bērnu vispārīgo attīstību, kā piemēram, uz motoriskās koordinācijas spējām.

- **Otrajā daļā** tiek analizēts pētījums par bērnu radošuma attīstības sekmēšanu izmantojot dažādus mūzikas izmantošanas veidus un aktivitātes. Kā arī ir ietverts pētījumu metožu apraksts, rezultātu apkopojums un analīze. Analīzes rezultātā tiek noteikts efektīvākais pedagoga un bērnu mijiedarbības modelis.

1. Zinātniskās literatūras analīze par radošuma attīstību

1.1 Radošuma jēdziena raksturojums

Radošums ir process, kurā cilvēks vai cilvēku grupa rada kvalitatīvi jaunas unikālas vērtības. Radošuma rezultāts var būt gan materiāls objekts (attēls, izgudrojums vai grāmata), gan nemateriāls objekts (novatoriska ideja noteiktā zināšanu jomā, skaņdarbs vai zinātniskā teorija) (Lehrer, 2012). Ikvienam ir radošās spējas, taču lielākā daļa cilvēku tās ikdienā parasti neizmanto un attīsta ļoti reti. Radošums neaprobežojas tikai ar šaurām robežām kādā noteiktā jomā. Gluži pretēji, cilvēki var realizēt savas radošās spējas gandrīz jebkur (Kolp, et al, 2009).

Radošuma procesā autors materiālā papildus darbam piešķir savam radošumam dažas iespējas, kas nav reducējamas uz darba operācijām vai loģisku secinājumu, gala rezultātā izsaka dažus savas personības aspektus (Gielen, 2013). Tas radošuma rezultātam piešķir vērtībām, jo ražošanas produktus ir viegli iegādāties.

Mūsdienu pasaulē ir dažādi radošuma žanri un darba autore izceļ dažus no tiem (Beghetto, 2021; Gielen, 2013)

- Filozofisks radošums. Tas ietekmē cilvēka dzīves svarīgākos ideoloģiskos aspektus, sniedz cilvēkiem jaunas iespējas vispusīgai garīgai attīstībai.
- Māksliniecisks radošums. Tā ir vissvarīgākā daļa unikālu darbu radīšanas procesā glezniecībā, tēlniecībā, grafikā un visās citās mākslas jomās, kā arī veicina jaunu stilu un žanru rašanos.
- Ražošanas radošums. Mērķis ir optimizēt rūpniecisko produktu ražošanas procesu un samazināt ražošanas izmaksas.
- Muzikālais radošums. Tas kalpo par pamatu jaunu vai māksliniecisku veco mūzikas skaņdarbu interpretāciju rašanās.
- Zinātniskais radošums. Tai ir nozīmīga loma visu zinātnes nozaru attīstībā, ģenerējot inovatīvas idejas.
- Bērnu radošums. Stimulē vispusīgu bērna personības attīstību, palīdz viņam attīstīt intelektuālās un citas spējas.
- Sportiskais radošums. Palīdz sportistam sasniegt labākos rezultātus sacensībās, uzstādīt rekordus un saņemt pelnītas balvas.

Jau 1926. gadā angļu psihologs Greiems Volass ierosināja zinātnieku aprindām sistemātisku radošās domāšanas posmu secības aprakstu. Vollasa idejas, kuras tika detalizēti

aprakstītas grāmatā "Domu māksla", mūsdienās ir vispārpieņemta radošā procesa modeļa pamatā (Jones, 2017).

Galvenie radošuma posmi ir:

Mācības. Tas ietver skaidru vēlamās problēmas formulējumu un iepriekšēju iespējamo tās risinājuma variantu meklēšanu.

Inkubācija. Apzīmē personas pagaidu atstādināšanu no mēģinājuma rast loģisku problēmas risinājumu.

Apgaismība. Tā izpaužas kā pēkšņa nestandarta risinājuma parādīšanās no zemapziņas dzīlēm.

Pārbaude. Tā sastāv no zemapziņas piedāvātā risinājuma pārbaudi praksē (Kaufman, et al, 2019).

Radošuma vēsture no mūsdienu zinātnes viedokļa ir nesaraunami saistīta ar cilvēces kā sugas pastāvēšanu. Cilvēku radošās spējas visos laikos ir bijušas vissvarīgākā zinātnes progresa, civilizācijas attīstības un unikālu tēlotājmākslas šedevru radīšanas sastāvdaļa (Glăveanu, Petre, 2019). Bet šāda pieeja radošumam sabiedrībā sāka veidoties tikai renesanses beigās.

Tikai renesanses beigās 16. gadsimtā humānisma ideju iespaidā filozofi, pēc tam mākslinieki sāka atklāti paust domas, ka arī cilvēks var būt radītājs (Glăveanu, Petre, 2019). Mikelandželo (Mikelandželo) apgalvoja, ka viņš "iemieso savu redzējumu un neatdarina dabu", Federiko Cukari - ka "mākslinieks veido" jaunu pasauli, jaunu paradīzi. Bet visradikālākās idejas radīja poļu dzejnieks Macejs Kazimierz Sarbiewski, kurš savā traktātā "De perfecta poesi" rakstīja, ka "dzejnieks rada no jauna Dieva veidā" (Skillicorn, 2018).

Viena no problēmām, izvēloties radošo specialitāti, ir grūtības apgūt šo amatu: daudzi joprojām nespēj apgūt šo uzdevumu. Bieži vien šie darbi ir zemu apmaksāti. Pastāv gadījumi, kad radošais cilvēks kļūst pilnīgi nepieprasīts uz kādu konkrētu periodu vai pat visu mūžu, un tas var būt smags trieciens" (Skillicorn, 2018). Vēl viens svarīgs aspekts ir tas, ka ļoti daudzi cilvēki nespēs saprast cita cilvēka radošumu.

Zhou uzskata, ka "ir svarīgi apzināties, ka, ja radošums ir darbības process, tad tas noteikti nozīmē arī kaut kādu rezultātu (Zhou, 2003)". Faktiski darbības produkta novitāte un unikalitāte ir galvenie radošuma kritēriji un rādītāji (Zhou, 2003). Mūsdienās ir diezgan grūti izdomāt kaut ko jaunu, īpaši ņemot vērā to, cik daudz jau ir pasniegts sabiedrībai.

Agrā vecumā ir vieglāk attīstīt potenciālu, kas piemīt katram, jo katram bērnam ir atšķirīgas spējas (Kupers, 2019). Radošās nodarbības palīdz bērniem attīstīties kopš agrīnās bērnības vecumā. Līdz ar vecāku, skolotāju un pedagogu palīdzību, bērni var attīstīt dažādus

radošuma veidus, ka arī ir iespēja pamēģināt sevī dažādos mākslas žanros, lai izvēlētos sev tīkamu nodarbi (Kupers, 2019). Daudz kas ir atkarīgs no paša bērna, jo daži bērni nodarbosies ar to, bet citi – nē. Kādam var izvērsties par apzināti izvēlētu, interesantu profesiju. Galvenais ir tas, ka radošuma attīstība, vēlme un spēja mainīt pasauli uz labo pusi palīdzēs jebkura bērna harmoniskas garīgās pasaules veidošanā (Kupers, 2019).

Bērnu spējas ir nepieciešamas priekš jaunu prasmju apgūšanas, dažādu aktivitāšu apguves procesā (Dere, 2019). Šāda veida nodarbības agrīnā vecumā ir sava veida iztēles, fantāzijas un oriģināla risinājuma meklējumi noteiktām problēmām. Tas audzina mērķtiecību un centību.

Māksla attīsta bērnu smalko motoriku, ka arī palīdz attīstīt bērna roku priekš rakstīšanas, ka arī veicina runas attīstību (Dere, 2019). Bērni, pieaugot, var nodarboties ar amatniecību no dabīgiem materiāliem, veidot aplikācijas, zīmējumus utt. Pirmsskolas vecuma bērniem patīk zīmēt kā arī veidot dažāda veida aplikācijas, izmantojot dažādus materiālus. “Attīstoties mākslinieciskajā ziņā, zīmējot ar krāsām vai guašām, darbojoties ar mālu, bērni iepazīstas ar formu daudzveidību, krāsu paletes bagātību” uzskata Plóciennik (Plóciennik, 2018).

Līdz ar bērna pieaugšanu un attīstību, viņa mākslas darbos parādās vairāk detalizēto elementu. Parādās reālistiskas formas, mērogs. Mutiskā jaunrade, mākslinieciskā lasīšana, retorika, apvienojumā ar spēli, teātris veicina pareizas runas veidošanos, logopēdisko problēmu novēršanu (Plóciennik, 2018). Dere secina, ka “izmēģinot dažādas lomas un raugoties uz pasauli no kāda cita skatu punkta, bērns pēta pasauli un pauž savas jūtas” (Dere, 2019).

Pirmsskolas vecuma bērni, izmantojot mūzikas instrumentus, arī savas balsis, mācās izteikt savas jūtas un domas. Bērni ar aizrautību klausās mūzikā, bauda dziedāšanu. Dziedāšana, mūzikas instrumentu spēles apguve un citi bērnu radošuma izpildes veidi veicina ritma izjūtas.

Pirmsskolas vecuma bērni iemācās nosaukt savas mīļākās dziesmas, ka arī viegli tās iegaumēt un iemācīties no galvas.

Darba autore secina, ka bērniem patīk aktivitātes, kurās viņiem tiek dota iespēja sevi parādīt no radošās puses, ko ir nepieciešams attīstīt jau kopš pašas bērnības. Bērniem, kā uzskata darba autore, ir interesantāk pavadīt savu laiku, izdomājot un realizējot kaut ko jaunu.

1.2 Bērnu radošuma attīstība 3-4 gadus veciem bērniem

Bērnu radošās iespējas parasti ir latentā stāvoklī un ne vienmēr tiek pilnībā realizētas. Radot apstākļus, kas mudina bērnu nodarboties ar radošumu, var pamodināt šīs pagaidām snaudošās radošās tieksmes. Radoši cilvēki dažreiz savus mākslas darbus rada spontāni, veic zinātniskus atklājumus, tādējādi apmierinot augošas cilvēka kultūras vajadzības (Allen, 2015). Mūsdienās situācija ir krasi mainījusies. Dzīve zinātnes un tehnoloģiju progresa laikmetā kļūst daudzveidīgāka un sarežģītāka. Tas prasa no cilvēka nevis stereotipisku, ierastu rīcību, bet gan mobilitāti, domāšanas elastību, ātru orientāciju un pielāgošanos jauniem apstākļiem, radošu pieeju lielu un mazu problēmu risināšanā (Kupers, 2019).

Darba autore secina, ka gandrīz visās profesijās pieaug garīgā darba īpatsvars (Kang, 2020). Kā secina darba autore, visas cilvēces uzkrātās kultūras vērtības ir cilvēku radošās darbības rezultāts. To, cik tālu cilvēku sabiedrība virzīsies nākotnē, noteiks jaunākās paaudzes radošais potenciāls.

Allens uzskata, ka “no psiholoģiskā viedokļa pirmsskolas bērnība ir labvēlīgs periods radošo spēju attīstībai, jo šajā vecumā bērni ir ārkārtīgi zinātkāri, viņiem ir liela vēlme izzināt apkārtējo pasauli” (Allen, 2015). Vecāki, sniedzot bērniem zināšanas, ieinteresējot tos, veicina bērnu pieredzes paplašināšanos. Pieredzes un zināšanu uzkrāšana ir nepieciešams priekšnoteikums turpmākai radošai darbībai (Kang, 2020). Kā var secināt, pirmsskolas vecuma bērnu domāšana ir citādāka nekā vecākiem bērniem, kas nozīmē, ka mazākiem bērniem nav nekādu ierobežojumu.

O'Connor uzskata, ka “radošo spēju attīstība ir cieši saistīta ar bērna iztēles attīstību, tāpēc iztēli var uzskatīt par vienu no radošo spēju sastāvdaļām (O'Connor, 2012). Iztēle palīdz bērniem visu redzēt citādās krāsās, padarot bērna dzīvi interesantāku un košāku. Bērna rīcība nāk no zemapziņas, viņš neizvirza sev mērķus. Bērnu radošumā izpauž savas vajadzības, kas vēlāk veicina pozitīvas emocijas bērnā. (O'Connor, 2012). Ir zināms, ka bērni ir neparasti emocionāli un iespaidojami. Viņi jūtas smalki, emocionāli reaģē uz jauno un neparasto, cenšoties izpaust savas jūtas un iespaidus zīmējumos un amatniecībā.

Šīm pirmsskolas vecumam (3-4 gadi) ir raksturīga augsta fiziskās un garīgās attīstība, aktivitātes pieaugums, ka arī šajā vecumā notiek strauja bērna ķermeņa izaugsme un attīstība, uzlabojas fizioloģiskās funkcijas un procesi, aktīvi veidojas muskuļu un skeleta sistēma (Allen, 2015).

3-4 gadu vecumā pirmsskolas vecuma sasniegums ir tajā, ka bērna rīcība iegūst mērķtiecīgu raksturu. Dažāda veida aktivitātēs: spēlējoties, zīmējot, projektējot, kā arī

ikdienas uzvedībā bērni sāk rīkoties saskaņā ar iepriekš noteiktu mērķi, lai gan uzmanības nestabilitātes, neveidotās uzvedības patvaļas dēļ bērns ātri tiek novērsts, pievēršot uzmanību citām lietām (Marsh, 2018).

Bērna iekšējā pasaule ir piepildīta ar pretrunām: viņš tiecas pēc neatkarības un tajā pašā laikā nevar tikt galā ar uzdevumu bez pieaugušā palīdzības. Šajā vecumā bērniem atmiņā labi paliek darbības, kas ir bijušas interesantas un emocionāli krāsainas (Marsh, 2018).

3-4 gadu vecumā notiek ir izmaiņas darbību būtībā un saturā attiecībās ar apkārtējiem, kas ir būtiskas, jo bērni mijiedarbojas ar pieaugušajiem un vienaudžiem (Nikkola, 2020). Šajā vecumā ļoti svarīga loma ir saskarsmei ar vecākiem cilvēkiem. 3-4 gadu vecumā bērniem veidojas vēlme sazināties ar citiem bērniem. Rotaļājoties, bērniem parādās pirmās "radošās" asociācijas (Nikkola, 2020). Tās laikā bērns uzņemas noteiktas lomas un pakārto tām savu uzvedību. Bērnu kopīgās spēles sāk dominēt pār atsevišķām.

Bērnā, sasniedzot 3-4 gadu vecumu, rodas jaunas iespējas priekš jaunām zināšanām, tostarp arī, runas attīstībai. Šajā periodā bērnam ir paaugstināta jutība pret valodas uztveri. Penfolds to definē šādi “notiek pāreja no situatīvās (tikai konkrētā situācijā saprotamas) runas uz gan situatīvās, gan kontekstuālās (no vizuālās situācijas brīvas) runas lietošanu” (Penfold, 2019).

Bērna vārdu krājums sāk aktīvi papildināties (Nikkola, 2020). Bērns šajā vecumā jau var iemācīties vairākus dzejoļus un dziesmas. Kā arī ir novērojamas krasas garastāvokļa svārstības (Nikkola, 2019). Emocionālais stāvoklis joprojām ir atkarīgs no fiziskā komforta. Attiecības ar vienaudžiem un pieaugušajiem sāk ietekmēt garastāvokli. Trīs-četrus gadus vecs bērns staigā pārliecinoši, ejot koordinē roku un kāju kustības un atveido dažādas citas kustības (Allen, 2015). Bērns iemācās turēt zīmuli, spēj zīmēt dažādas līnijas, kas attiecīgi attīsta bērna vizuālās prasmes.

Bērni iemācās būt iniciatīvi, patstāvību un radošumu fiziskajā darbībā, spēju savaldīties, veicināt dažādas kustības. Attīstās interese par piedalīšanos āra un sporta spēlēs un fiziskajos vingrinājumos, aktivitāti patstāvīgajā motoriskajā aktivitātē, interese un mīlestība pret sportu (Penfold, 2019).

Šajā vecumā bērniem jau ir pieredze daudzās radošuma jomās, viņi bieži fantazē un izdomā (Nikkola, 2020). Piemēram, savos zīmējumos viņi var pateikt, kas tieši tur ir uzzīmēts, un bērni paši zina, ko un kā vēlas zīmēt. Oliveira secina, ka “mūzika labvēlīgi ietekmē bērnus un palīdz izteikt emocijas, koordinēt kustības ritmā, iegaumēt dziesmas vārdus” (Oliveira, 2020). Klausoties dažādas melodijas un dziesmas, bērni attīsta iztēli, runu un atmiņu.

Teātris palīdz bērnam attīstīt tādas svarīgas īpašības kā izteiksmīga runa, spēja kontrolēt sejas izteiksmes un emocijas, spēja iejusties tēlos. Izmēģinot dažādus tēlus, bērns fantazē, kā viņš dzīvotu šajā tēlā, mācās reaģēt uz dažādām dzīves situācijām (Penfold, 2019).

Jau no 3-4 gadu vecuma, bērnu radošuma attīstībai ir svarīga loma bērna personības attīstībā, jo bērnam tas ir mācīšanās un radošuma prieks (Penfold, 2019). Nepieciešams nosacījums spējai attēlot ir apkārtējās pasaules vizuālā uztvere. Lai varētu attīstīt radošās spējas, bērniem ir nepieciešams iepazīt pasauli, jaunas lietas, iegūt jauno informāciju. Bērniem ir nepieciešama iepazīšanās ar lietām, kā arī ir jāiegaumē izmērus, krāsas un formas.

Pirmsskolas vecuma bērnu radošā darbība nozīmē domas attīstību, spēju analizēt, tas iemāca bērnus salīdzināšanai un vispārināšanai. Tas veicina saskaņotas runas apguvi, vārdu krājuma bagātināšanu un maņu prasmju attīstību. Zināšanu, novērošanas un salīdzināšanas rezervju paplašināšana pozitīvi ietekmē bērna vispārējo intelektuālo attīstību (Penfold, 2019). Radošās aktivitātes iemāca pirmsskolas vecuma bērnus attīstīt morālās un gribas īpašības. Bērni mācās koncentrēties, pabeigt iesākto, pārvarēt grūtības un atbalstīt citus bērnus.

2. Muzikālā darbība kā bērnu radošuma sekmētāja pirmsskolā

2.1 Mūzikas rotaļas un kustību improvizācija

Muzikālās darbības procesā bērns atklāj mūziku sev kā līdzekli, kurš var pastāstīt par dabas skaistumu, par cilvēka skaistumu, par viņa pārdzīvojumiem, sajūtām, domām, izmantojot tādas muzikālās darbības veidus kā uztvere – melodija, dziedāšana, kustības, elementāra mūzikas spēlēšana, bērnu muzikālā jaunrade (Sarrazin, 2016). Tēla iemiesojuma procesā, kam, protams, ir radošs raksturs, bērns savu individuālo – emocionālo attieksmi pret pārraidīto tēlu nodod, izmantojot noteiktu pašizpaušmes veidu, piemēram, muzikālu.

Mūzikas rotaļas sniedz bērniem radošu pārvērtību prieku un pašizpaušmi caur dažādām praktiskām nodarbēm (Gabrielsson, 2011). Tas palīdz bērnam būt "iekšā" mūzikā, kļūt par radītāju tās skaņu pasaulē, iegūt dzīvu emocionālo pārdzīvojumu pieredzi, kas ir nozīmīga viņam, viņa personībai.

Sniegt bērniem prieku un baudu no muzikāliem pārdzīvojumiem ir ne mazāk svarīgs uzdevums priekš pedagoga, kā iemācīt viņiem kādas specifiskas muzikālas zināšanas un prasmes (Gabrielsson, 2011). Šī pieredze no saskarsmes ar mūziku, ko bērns saņem muzikālās rotaļās, spēlē lielu lomu viņa turpmākajā vēlmē muzicēt un uzzināt par to jaunas lietas (Allen, 2015). Tajā pašā laikā muzikālās rotaļas, kas paver bērniem ceļu uz dažādiem emocionāliem un motoriskiem pārdzīvojumiem, ir neaizstājams papildinājums profesionālajām apmācības tehnoloģijām.

Kā secina darba autore, mūzikas rotaļas var veiksmīgi izmantot, lai attīstītu bērnu emocionāli-figurālo uztveri par mūzikas valodas elementiem. Muzikoloģijā pastāv mūzikas primāro, "nespecifisko" īpašību jēdziens (Taruskin, 2009). Šis jēdziens attiecas arī uz runas intonāciju, kas nav saistīta ar īpašiem mākslinieciskiem un muzikāliem modeļiem. Tie ir skaļums (dinamika), augstums (reģistrs), skaņas blīvums un krāsojums (tembrs), ātrums (tempo), skaņas auduma pulsācija (metrs), ritms, kas saistīts ar frāžu struktūru (ritmiskā modeļa prototips mūzikā), emocionālā un semantiskā intonācijas palielināšana un pazemināšana (melodiskā modeļa prototips), runas paziņojuma sadalīšana frāzēs, teikumos, daļās (mūzikas struktūras prototips) (Taruskin, 2009).

Attēlu skanēšanas pieredze elementāri-asociatīvajā, fizioloģiskajā līmenī ir nepieciešams posms bērna muzikālajā attīstībā. Bērnam ir svarīgi gūt dažādus iespaidus, ķermeņa sajūtas, kas saistītas ar mūzikas skanējumu: motoru, runu, taustes, vizuālo, telpisko u.c (Dunbar, 2010). Jo bagātāks, daudzveidīgāks un aktīvāks ir šis sākuma posms, jo nākotnē

bērns dabiskāk apzināsies muzikālās intonācijas semantisko izteiksmīgumu, muzikālās intonācijas specifisko “ķermeniskumu”, saistību ar dažādām maņu sajūtām.

Pedagogam praktiski jāapgūst modelis, kas tiek vērsts uz personību mijiedarbību ar bērniem. Ja paļauties uz rotaļnodarbībām, tas var attīstīt radošo spēku pašizpaušmē, kā arī bagātinās viņu personīgo pieredzi mūzikā (Sharda, 2018)

Pedagogiem arī jāzina un jāņem vērā bērna "izpildaparāta" īpašās iespējas dažādos vecuma posmos, t.i. bērna balss fizioloģiskās īpatnības, bērna fiziskās, motoriskās koordinācijas spējas (Sharda, 2018). Viņam būtu jāapzinās muzikālo un audio reprezentāciju parametri dažāda vecuma bērniem, t.i. muzikālās struktūras sastāvdaļas un muzikālās izteiksmes līdzekļus, ko dažādu vecuma grupu bērni spēj uztvert ar dzirdi.

Pirmais posms ir skolotāja plastisko mūzikas iemiesojumu variantu demonstrēšana, muzikāla darba tēlu modelēšana. Hallam uzskata, ka “pedagogam ir nepieciešams pārvaldīt savu ķermeni un jāspēj bērniem parādīt saikni starp ķermeņa plastiskumu un mūzikas skanējumu” (Hallam, 2010). Pedagoģis parāda bērniem, kā cilvēka ķermenis atsaukties uz mūzikas plūsmas izmaiņām.

Muzikālo frāžu sākums un beigas, to atkārtojums vai kontrasts, kulminācijas, kadences, melodisko līniju virziens un raksturs, ritmiskā raksta iezīmes, metriskā pulsācija – tas viss tiek iemiesots ar izteiksmīgu soļu vai lēcienu palīdzību, kas ir jēgpilni (t.i. korelē ar darba muzikālo uzbūvi) kustības telpā, ar izteiksmīgu žestu palīdzību, mīmikas un ķermeņa kustību u.c (Lovell, 2013).

Šādai radoši plastiskai mūzikas modelēšanai skolotājam absolūti nav nepieciešama horeogrāfiskā sagatavotība. Jebkurai profesionālam mūziķim ir kustību izpildes pieredze, mūzikas diriģēšanas, dejas pieredze, kas var kalpot par pamatu plastiskas kompozīcijas veidošanai (Lovell, 2013).

Izteiciens "mūzikas plastika" pedagoģijā ienāca kā sava veida metafora, kas domās apvieno izteiksmīgu skulpturālu līniju-apjomu mākslinieciskos tēlus un ķermeņa plastikas tēlus horeogrāfiskajā mākslā (Mihaescu, 2012).

Otrais posms ir bērnu kustību atdarināšana. Nodarbībā ar bērniem nav dalījuma pirmajā vai otrajā posmā. Pa to laiku pedagoģis darbojas kā vadītājs, bērni vienlaikus vēro viņu un kopē viņa kustības (Mihaescu, 2012). Šo divu momentu apvienošana praksē ir psiholoģiski pamatota, jo runa nav par koncerta numuru, un nevis par pedagoga uzstāšanos bērnu priekšā, bet gan par spēli, kurā viņš ieņem partnera un līdera lomu.

Pedagogs, kurš rotaļā iesaistās tāpat kā un bērni, ir tikai izskats vai tēls. Pedagogam pilnībā jākontrolē savas darbības un neuzkrītoši, ar rotaļu tehnikas palīdzību jālabo bērnu darbības (Allen, 2015). Tajā pašā laikā pedagogam jāapzinās, ka spēlē no viņa tiek prasīts pēc iespējas precīzāks un izteiksmīgāks mūzikas izpildījums. Pedagogam ir jābūt līdzjūtīgam pret to, ka bērna dzirde vēl nav gatava adekvātai mūzikas formas uztverei, bet ķermenis - tā adekvātam iemiesojumam (Ransom, 2015)..

Pedagoga veiktajai bērna kustību korekcijai nekādā gadījumā nevajadzētu līdzināties mācībām un viņa iecerētās plastiskās kompozīcijas detaļu izstrādāšanai. Savā darbā pedagogs var koncentrēties uz bērnu attīstību, kopējot apzinātu ķermeņa reakciju kustības uz kontrastiem muzikālā formā, uz acīmredzamiem atkārtojumiem struktūrā, uz spilgtām kulminācijām un izteiktām kadencēm (Shi, 2017).

Tā kā pedagogs ir vadītājs, viņš var parādīt bērniem vielas apguves paņēmienus, savienojot daiļliteratūru, humoru un atjautību (Allen, 2015). Piemēram, viņš var pēkšņi pārslēgties uz priekšu, lai “atgrieztos”, apsēsties uz krēsla mūzikas frāzes beigās, “sajaukt” kustību telpas centrā ar biežu pāreju uz dažādiem posmiem utt. Šīm darbībām jāatbilst mūzikas būtībai, jāpārvēršas izteiksmīgās epizodēs vai nelielos sižetos (Barba-Martín, 2020). Savukārt bērni šādu pedagoga rīcību uztver kā smieklīgas rotaļas situācijas, kas aktivizē viņu uzmanību un reakciju.

Ir nepieciešams attīstīt bērna spēja iekrist metriskajā režģī, sajust metrisko pulsāciju un iemiesot to ķermeņa kustībās (Barba-Martín, 2020). To var panākt arī ar spēļu tehnikas palīdzību, palielinot kustības, saistot tās ar atpazīstamiem dzīvnieku vai pasaku tēliem. Ķermeniskā iemiesojuma spēju attīstīšanai nozīmīga ir soļu vai lēcienu precīza rakstura izvēle, skanīgu žestu iekļaušana plastiskā kompozīcijā - aplausi vai klikšķi mūzikas ritmā (Sarrazin, 2016). Svarīgs pedagoģiskās korekcijas punkts ir bērnu maiguma, kustību plastiskuma attīstība, spēja žestā izteikt mūzikas skaņas garumu un skaļumu. Šeit var palīdzēt arī triku spēlēšana. Skaņas un muzikālas frāzes var “pārraidīt” savā starpā, “sūtīt” pa gaisu partneriem kā iedomātus balonus, “glāstīt” skaņas ar rokām, veikt gludas, platas, šūpojošas kustības utt. (Sarrazin, 2016). Bērnu radošumam bieži vien ir improvizācijas raksturs (Sawyer, 2012). Tas ļauj daudz pilnīgāk spriest par individuālajām īpašībām un savlaicīgi noteikt bērnu spējas.

Muzikālā repertuāra atlase notiek, ņemot vērā tā pieejamību pirmsskolas vecuma bērniem (Sawyer, 2012). Analizējot bērniem paredzēto mūziku, ir nepieciešams pievērst

uzmanību muzikālajai un ritmiskajai izglītībai veidotā repertuāra kolekcijās, kuriem ir jāatbilst galvenajiem mākslinieciskajiem un pedagoģiskajiem pamatprincipiem:

- augsts mākslinieciskais līmenis,
- humānisms,
- spilgtums,
- tēlainība,
- mūzikas valodas pieejamība (Schiavio, 2020).

Izvēloties mūziku kustībām, ir nepieciešams vadīties no tā, lai repertuārs būtu izteiksmīgs, bērniem saistošs, spējīgs rosināt fantāziju un iztēli, kā arī attīstīt ķermeņa izteiksmes spējas un pieejams izpildījumam.

Pārejot no vienkāršā uz sarežģīto, no bērnu dziesmām līdz klasisko komponistu simfoniskajiem darbiem, bērns pievienojas skaistuma pasaulei, ļaujot mūzikai it kā iziet tam cauri (Schiavio, 2020). Sarežģīta sajūtu un tēlu pasaule, ar savu ķermeni apspēlējot darba muzikālo skaņojumu, tā noskaņu un saturu un vienlaikus apzinoties specifisko muzikālās izteiksmes valodu ķermeniskā, vizuālā un emocionālā līmenī (Schiavio, 2020). Bērna iztēle attīstās pakāpeniski, gūstot noteiktu pieredzi. Pēc Hēgeļa (1970) domām, iztēle un fantāzija ir prāta īpašības, bet ar iztēli apveltītais prāts vienkārši vairojas, bet ar fantāziju apveltīts prāts rada.

Bērniem spēja improvizēt pastāv latentī, un to gan var, gan arī vajag attīstīt. Puišiem parasti ir atšķirīga attieksme pret uzdevumiem, kas satur improvizācijas elementus. Tas ir atkarīgs no bērna individuālajām īpašībām: vienam improvizācija ir vieglāka, citam tā ir grūtāka. Šajā gadījumā ir svarīgi, lai visus dalībniekus aizrauj "mirkļa" radošuma procesa sajūta. Improvizācijas panākumi dažkārt ir atkarīgi no katra garastāvokļa un pašsajūtas, tāpēc rotaļas un improvizācijas mācības aizvadu nevis nodarbības sākumā, kad bērni vēl nav pietiekami savākti un fantāzija nav vēl nav līdz galam attīstīta (Glăveanu, 2015).

Tieši rotaļu laikā bērnos var sākt attīstīt spēju rast savus risinājumus, darboties tēlainos attēlojumos. Spēles situācija aizrauj bērnu, dod iespēju patstāvīgai darbībai. Tātad, piemēram, saistībā ar spēles situācijas maiņu viņam jāparāda sarežģītāka, tas ir, tūlītēja un pareiza reakcija, jo tikai darbības ātrums noved pie labvēlīga rezultāta (Allen, 2015). Rotaļu un deju vieno vieglums, spēja ātri pāriet no vienas realitātes uz otru, nemitīgā stāvokļu maiņa un apziņa, ka tas viss nav nopietni, bet tajā pašā laikā absolūti reāli. Šeit improvizācija tiek izmantota kā veids, kā atklāt indivīda radošos resursus.

2.2 Mūzikas dziedāšana, klausīšanās, instrumentu spēle

Bērniem šajā vecumā patīk mūzikas klausīšanās (gan vokālās, gan instrumentālās). Dzirdes uztveres pieredze ļauj pirmsskolas vecuma bērnam aktīvi izpausties mūzikas klausīšanās procesā. Šajā vecumā var sniegt skolēniem ilustrācijas, lai viņi varētu labāk uztvertu mūziku. Bērns spēj iegaumēt, atpazīt daudzu viņam pazīstamu darbu nosaukumus, kas liecina par notikušo muzikālās atmiņas attīstību. Taču jāatceras, ka bērnam vēl tikai veidojas dzirdes orgāns.

Bungādiņa bērniem vēl ir maiga un viegli ievainojama. Šajā vecumā arī dzirdes ejas un deniņu kaula pārkaulošanās vēl ir tikai procesā un šī iemesla dēļ mūzikai nevajadzētu būt skaļai un ilgstošai (Kawase, 2018). Kā secina darba autore, šajā vecumā bērni izrāda interesi par dziedāšanu, viņiem patīk dziedāt kopā ar vienaudžiem un pieaugušajiem, kā arī dziedāt pašam.

Bērni dziedāšanā izmanto dažādus izteiksmes līdzekļus: muzikālus un ļoti muzikālus (Sarrazin, 2016). Pareizi dzied atsevišķu dziesmas frāžu melodijas, kontrastējot zemās un augstās skaņas. Dumonts saka, ka “bērna fiziskā attīstība turpinās, viņš mainās ārēji, kļūst proporcionālāks, muzikālo un ritmisko kustību jomā viņam paveras jaunas iespējas: muzikālās kustības kļūst vieglākas un ritmiskākas, izdodas diezgan sarežģītas kustības, kustību kvalitāte uzlabojas” (Dumont, 2017).

Tajā pašā laikā šī vecuma bērnu iespējas muzikālajā un ritmiskajā darbībā joprojām ir salīdzinoši nelielas: kustību vieglums ir relatīvs, kustību sinhronisms pāri, apakšgrupā rada grūtības, kustību izteiksmīgums nav pietiekams, spēles un dejas ilgums nav garš (Sarrazin, 2016). Taču tas viss nemazina bērnu interesi un spēju apgūt muzikālās spēles, dejas.

Pirmsskolas vecuma bērni izrāda lielu interesi mācīties spēlēt bērnu mūzikas instrumentus (Allen, 2015). Viņiem labāk nekā mazākiem bērniem padodas dažādu instrumentu skaņas tembrā, augstumā, dinamiskajās iezīmēs, bērnus var salīdzināt savā starpā, ka arī atšķirt no daudziem citiem. Šajā laikā bērniem uzlabojas roku kustību koordinācija, tiek bagātināta dzirdes pieredze, tāpēc viņi jau spēj atveidot elementārus ritmikas rakstus (Dumont, 2017).

Lai palīdzētu pirmsskolas vecuma bērniem attīstīt muzikālās prasmes, ir nepieciešams strādāt pie sekojošiem punktiem:

- ir nepieciešams izveidot emocionālo atsaucību uz mūzikas rotaļām, ka arī nodarbībām;
- pirmsskolas vecuma bērniem ir nepieciešams attīstīt spēju nodot izteiksmīgus mūzikas tēlus;

- iemācīties uztvert un nodot dziedāšanā, kustībā galveno mūzikas darbu izteiksmes līdzekli;
- ir jāattīsta motorisko prasmju un īpašību veidošanos (koordinācija, veiklība un kustību precizitāte, plastiskums);
- ir jāattīsta prasmi nodot attēlus, izmantojot dziesmu, deju improvizāciju;
- pedagogiem ir nepieciešams strādāt pie aktivitātēm priekš šo bērnu attīstības (Srinivasan, 2013).

Viens no svarīgākajiem līdzekļiem bērnu patstāvīgas muzikālās aktivitātes attīstīšanai ir muzikālās rotaļas (Marozeau, et al, 2022). Tie apvieno visa veida muzikālās aktivitātes: dziedāšanu, klausīšanos, pārvietošanos mūzikas pavadībā, instrumentu spēli. Muzikālo rotaļu galvenā nozīme ir veidot bērnos muzikālās spējas pieejamā veidā, lai palīdzētu izprast skaņu attiecības augstumā, attīstītu ritma izjūtu, tembru un dinamisko dzirdi, kā arī mudinātu uz patstāvīgu darbību, izmantojot mūzikas nodarbībās iegūtās zināšanas (Lo, et al, 2022). Muzikālās rotaļas attīsta bērnos iniciatīvu, spēju uztvert un atšķirt mūzikas skaņas pamatīpašības.

Mūzikas instrumenti palīdz bērniem attīstīt visas trīs pamata muzikālās spējas: modālo sajūtu, muzikālo un dzirdes priekšstatu un ritma izjūtu (Patel, 2010). Lai atskaņotu melodiju pēc dzirdes, ir nepieciešams, lai bērnam būtu muzikālie un audio priekšstati par skaņu atrašanās vietu tonī (vai melodija iet uz augšu, uz leju, vai tā ir statiska) un ritmiskiem priekšstatiem (par skaņu ilgumu) (Lo, et al, 2022). Papildus muzikālajām spējām attīstās spēcīgas gribas īpašības, koncentrēšanās un uzmanība.

Ir nepieciešams iepazīstināt bērnus ar balss ritmisko un recitatīvu intonāciju uztveri un izteiksmīgu izpildījumu, tās intonācijas kāpuma un krituma iespējam (Norton, 2010). Priekš bērnu attīstības var vingrināties ar mūzikas instrumentu palīdzību pārraidīt metro-ritmisko runas impulsu un pēc tam - skanošu mūziku (Norton, 2010). Dzejas tekstu ritmiskošana atvieglo ritmiskā raksta iegaumēšanu un tālāku atveidi ar sitaminstrumentu palīdzību.

Uzdevumu sarežģītību, var regulēt un veikt šādā secībā:

- bērnu spēja uztvert dziedāšanu, kad to dara skolotājs;
- bērna izteiksmīga dziesmas teksta dziedāšana;
- teksta ritms ar visiem nepieciešamajiem akcentiem;
- dziedāšana, vienlaikus aplaudējot ritmā;
- bērna mūzikas instrumenta izvēle un dziedāšanas reproducēšana uz instrumenta;

- kopīga muzicēšana ar skolotāju.

Kā uzskata darba autore, bērnus iemācīt spēlēt mūzikas instrumentus var dažādos veidos. Visizplatītākās no tām ir mācīšanās ar digitālajām un krāsu sistēmām, spēlēšana pēc dzirdes un spēlēšana pēc notīm.

Gadījumā, ja bērnam ir problēmas ar dzirdi, var izmantot īslaicīgu paņēmieni - melodijas paņemšana “no rokas”, kad pedagogs uz instrumenta atskaņo nelielu melodisku piedziedājumu, un bērns, skatoties uz skolotāja rokām, mēģina atskaņot saklausīto. Tomēr arī šajā gadījumā vizuālā uztvere netiek nodalīta no dzirdes un pamazām arvien aktīvāk veicina tās veidošanos (Srinivasan, 2013). Lai izpildītu melodiju no dzirdes, bērnam jāatceras tās kustības virziens, jāsalīdzina un jāatšķir melodijas skaņas augstumu, jāprot atveidot melodijas ritmisko rakstu utt. (Martinovic-Trejgut, 2010). Priekš darba ir ieteicams izmantot tikai labi zināmas melodijas, kuras iepriekš holistiski uztver, analizē, iegaumē, ir iedziedājis bērns un pēc tam tas tiek atskaņots izmantojot mūzikas instrumentu.

Apmācot bērnus spēlēt mūzikas instrumentus izmantojot dzirdi, balstās uz pakāpenisku izpildīto melodiju diapazona un skaļuma paplašināšanu (Martinovic-Trejgut, 2010). Ir svarīgi arī tas, ka ir nepieciešams koncentrēt bērna uzmanību uz melodijas rakstura izteiksmīgu pārraidi (Srinivasan, 2013). Strādājot ar bērniem pie melodijas ritmisko un melodisko iezīmju apgūšanas, pedagogam nevajadzētu aizmirst par iegūtās skaņas kvalitāti, tās atbilstību mūzikas emocionālajai un figurālajai struktūrai. Darba autore uzskata, ka ir svarīgi, lai bērns apzinātos, ka ar mūzikas instrumentu spēles palīdzību ir iespējams nodot noteiktu noskaņu vai sajūtu, kas iemiesota muzikālā tēlā.

Spēlējot pēc notīm, bērns iemācās spēlēt melodiju striktā secībā: bērns skatās mūzikas tekstu, novēro to, kā arī dzird noteiktas nošu grupas kustības virzienu. Pēc tā bērns var nosaukt notis, dziedāt, ka arī vēlāk spēlēt mūzikas instrumentu (Dumont, 2017). Darba autore atzīmē, ka ir svarīgi, lai bērni saprastu saistību starp nošu izkārtojumu un to skanējumu melodijā, izslēdzot mūzikas zīmju mehānisku atveidi.

Pedagoģiskajā procesā, mācot bērnus spēlēt instrumentus, var nodalīt šo procesu trijos posmos:

1. posms ietver iepazīšanos ar melodijas iezīmēm un skaņas veidošanas paņēmieniem uz mūzikas instrumenta, kas tiks izmantots tās atskaņošanai;
2. posms - melodijas apgūšana (ar dzirdi, no notīm, izmantojot digitālās vai krāsu sistēmas), izpildīšanas tehnikas izstrāde, darbs pie izpildījuma izteiksmīguma;
3. posms – holistiska melodijas atveide instrumentā (Srinivasan, 2013).

Pedagogam ir nepieciešams ir mācot bērnam spēlēt mūzikas instrumentus, nav tas, lai bērns apgūtu pēc iespējas vairāk muzikālā materiāla, bet gan ar vislielāko intensitāti ieinteresēt viņu arī turpmākā mūzikas apgūvē.

3. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums

3.1. Pētījuma raksturojums

Pētījuma bāzes raksturošana: Kā pētījuma bāze tika izvēlēta pirmsskolas iestāde, kurā strādā darba autore. Šajā pirmsskolas iestādē mācās X bērnu. Darba autore izvēlējās 14 bērnus, kuri atrodas vecumā no trīs līdz četriem gadiem.

Pētījumā izmantoto empīrisko metožu raksturojums.

Pētījumam tika izvēlētas sekojošās metodes:

- pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, lai varētu novērtēt un analizēt bērnu prasmes;
- pedagoģiskā novērošana, lai aprakstītu bērnu domas, ka arī priekš tā, lai izstrādātu priekšlikumus situācijas uzlabošanai.

Novērošanas metodes pētījuma laikā pētnieks ir aktīvs novērojamā procesa līdzdalībnieks (parasti etnogrāfiskajos pētījumos). Saskarsme ar pētāmajiem (sniegtais skaidrojums var būt detalizēts līdz pat skaidrojuma trūkumam. Atgriezeniskā saite, sākot no pilnīgas informēšanas līdz kontakta pārtraukšanai ar pētāmajiem uzreiz pēc novērošanas).

Novērošana nozīmē:

- Empīrisko sociālo pētījumu daļa.
- Metode, lai iegūtu sistematizētus datus par noteiktu pētāmās grupas darbības aspektu.
- Novērošanu izmanto:
 - Lai spētu attīstīt un diferencēt uztveršanas prasmi, ka arī identificēt problēmas, kas varētu rasties novērošanas gaitā;
 - Apzināties perspektīvu – kā mainās novērojamo attiecības;
 - Savienot teoriju ar praksi.
- Pedagoģiskais novērojums šajā pētījumā ir tiešs, kas nozīmē, ka – tiek veikts darbības novērojums (Lasmanis, 2010).

Pedagoģiskais process – process, kurā pedagoga vadībā tiek īstenoti pedagoģiskie (mācību un audzināšanas) uzdevumi, veidojot izglītotu, attīstītu izglītojamā personību un liekot pamatus izglītojamā sekmīgai socializācijai un aktīvai darbībai (Lasmanis, 2010) Pedagoģiskajā procesā bez mācību procesa notiek arī audzināšanas process. Pedagoģiskajā praksē mācību procesu un audzināšanas procesu ir grūti atdalīt vienu no otra, jo tie ir cieši saistīti savā starpā.

©-Aivars Lasmanis; 2010

3.1.att. Pedagoģiskais process (Lasmanis, 2010)

Pētījuma gaitā tika izmantotas empīriskās metodes.

– **pedagoģisko novērošanu**, kas ir mērķtiecīgs izziņas process, kurā ilgstoši vai atkārtoti vērojot uzzina, secina. Novērošanu kā pētniecības metodi lieto, lai iegūtu informāciju, pārbaudītu pētījuma jautājumu, teorētisko pētījumu patiesumu.

Pēc novērošanas tieši uztvertā informācija tiek apkopota, skaidrota un vispārināta. Ir tradicionāla pētījuma metode pedagoģijā. Novērošana ir speciāli noorganizēta pētāmā objekta uztveres novērošana, dabiskos apstākļos. Veicot novērošanu:

- tiek noteikti mērķi;
- tiek noteikti uzdevumi un attiecīgā programma;
- tiek fiksēti rezultāti;
- tiek analizēti iegūtie rezultāti.

Jāņem vērā, ka novērošana neatklāj pedagoģiskā procesa likumsakarības, tāpēc šī metode jāizmanto kopā ar citām metodēm. Kādas prasības izvirzām pētījuma objektam – izvirzām mērķi, kā formulēt kādus rezultātus gaidām? Aprakstām konkrētos uzdevumus.

Novērošana iedalās:

1) Tiešā novērošana - ja starp objektu un tā pētnieku pastāv tiešas attiecības. Šajā novērošanas veidā iespējamas trīs novērotāja pozīcijas:

- pētnieks – liecinieks;
- pētnieks - procesa dalībnieks;
- pētnieks - vadītājs

2) Netiešā novērošana- to realizē personas, kas strādā pēc pētnieka programmas;

3) Atklātā novērošana – noris apstākļos, kad skolotājs un audzēknis apzinās svešu cilvēku klātbūtni;

4) Slēptā novērošana – kurā pētnieks izmanto dažādas ierīces un reģistrē to rādītājus;

5) Diskrētā (pārtrauktā) novērošana - tiek pielietota, tad kad novērošanas objekts ir ilgstoši novērojams un kad pedagoģiskais process ir slēgts.

6) Monogrāfiskā novērošana – aptver lielu skaitu dažādā mērā savstarpēji saistītu parādību, līdz ar to izsekojot šo parādību attīstībai, savstarpējām sakarībām.

7) Specializētā novērošana – nozīmē vienas pētāmās parādības izdalīšanu un uztveršanu tās ietvaros (piemēram, vingrinājumu loma valodas attīstībā). (Jurgena, 2002, 46).

Pētījuma gaita:

Darba autore svarīgākais mērķis bija izzināt efektīvākos veidus un paņēmienus, kā 3-4 gadīgu bērniem izveidot optimālāko vidi, kurā radošuma attīstības veicināšana būtu visaugstākajā līmenī. Lai pētījums noritētu veiksmīgi, darba autore vispirms izveidoja vairākus nodarbību scenārijus, kuri tika pielietoti attiecīgajās nodarbībās. Darba autorei bija svarīgi saprast, kā dotie faktori ietekmē bērnu uzvedību, emocionālo stāvokli un to iesaistes līmeni mūzikas nodarbībās, līdz ar ko sekmē šo bērnu radošuma attīstību.

3.2. Bērnu grupas vispārējais raksturojums

Šajā apakšnodaļā darba autore apraksta bērnu grupu, kas piedalījās dotajā izpētes programmā.

Lai bērnu novērtējums tiktu veikts vispusīgi, bet tanī pašā laikā saglabātu fokusu uz radošumu, tas tika sadalīts sekojošās grupās:

- mūzikas klausīšanās, tās uztvere un spēja atdarināt saklausīto;
- dziedāšana, skandēšana un skaņas atdarināšanas spējas;
- ritma izjūta un spēja darboties ar mūzikas instrumentiem;
- ķermeņa pārvaldīšana;
- interese par mūziku kā tādu;
- darba autores emocionālā saikne ar bērnu.

Bērnu radošo spēju novērtēšanai tika izmantoti 1.tabulā redzami kritēriji, rādītāji un novērtējuma līmeņi.

Lai novērtētu bērnu radošo darbību līmeni, tika izmantoti radošuma attīstības kritēriji, kas ir balstīti uz tādiem teorētiskiem avotiem, kā A. Daukša „Ieskats mūzikas metodikā” un I. Suruda „Mūzika kā pirmsskolas vecuma bērna personības attīstības nosacījums”:

- patstāvība;
- oriģinalitāte.

1.tabula. Bērnu radošuma attīstības kritēriji, rādītāji, vērtēšana un līmeņi

Kritēriji	Rādītāji	Vērtējums	Līmeņi
Patstāvīgums	➤ Ir patstāvīgs uzdevumu izpildīšanā;	***	Augsts
	➤ Ne vienmēr patstāvīgi izpilda uzdevumu;	**	Vidējs
	➤ Nepatstāvīgs uzdevumu izpildīšanā;	*	Zems
Oriģinalitāte	➤ Prot rast jaunas idejas, realizē tās darbībā;	***	Augsts
	➤ Daļēji prot rast jaunas idejas un realizē tās darbībā;	**	Vidējs
	➤ Neprot rast jaunas idejas un realizēt tās darbībā.	*	Zems

Darba autore bērnu radošuma novērtēšanu veica balstoties uz regulāro mūzikas nodarbību rezultātiem. Apkopojot visa mācību gada notikušo nodarbību un pasākumu rezultātus, kā arī konsultējoties ar bērnu audzinātājiem un logopēdiem, jo dotā pirmskolas mācību iestāde ir ar uzsvāru uz bērnu runas traucējumu novēršanu.

2.tabula. Bērnu mūzikas klausīšanās, tās uztvere un spēja atdarināt saklausīto

	Mūzikas klausīšanās		
	Skaņas uztvere	Mūzikas uztvere	Iztēles darbība
Edgars	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Toms	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Artjoms	Augsta	Augsta	Augsta
Juris	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Kārlis	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Jānis	Augsta	Vidēja	Augsta
Māris	Zema	Zema	Vidēja
Laura	Augsta	Augsta	Augsta
Beāte	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Līga	Augsta	Augsta	Augsta
Marija	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Anna	Augsta	Augsta	Augsta
Nastja	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Dita	Augsta	Vidēja	Augsta
Vidējais vērtējums:	2,4	2,2	2,4

Piezīme: Saskaņā ar GDPR (General Data Protection Regulation) regulu, patiesie bērnu vārdi ir aizstāti ar izpētes grupā neesošiem vārdiem, saglabājot bērna dzimumu.

Neskatoties uz to, ka dotajā izpētes grupā vairākiem bērniem ir runas traucējumi, grupas kopējās mūzikas uztveres un tās interpretācijas spējas ir samērā augstā līmenī.

Bērnu spēja atšķirt toņus nepadodas vien retajam. Bērni ātri spēj noorientēties mūzikas noskaņā, tādā veidā atšķirt jautru melodiju no skumjas vai ļoti ritmiskas. Lielākās grūtības šajā jomā tika novērotas Mārim, bet iespējams, ka tas ir skaidrojams ar to, ka šajā grupiņā viņš ir viens no jaunākajiem un mums vēl ir gana daudz laika šī lietas uzlabot.

Pēc darba autores novērojumiem, meiteņu vidū mūzikas uztveres līmenis ir nedaudz augstāks, kā tas ir vērojams zēniem.

3.tabula. Bērnu dziedāšana, skandēšana un skaņas atdarināšanas spējas

	Dziedāšana		
	Vokālās prasmes	Skandēšana	Skaņas atdarināšana
Edgars	Zema	Vidēja	Vidēja
Toms	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Artjoms	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Juris	Vidēja	Augsta	Augsta
Kārlis	Augsta	Augsta	Augsta
Jānis	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Māris	Zema	Zema	Zema
Laura	Vidēja	Vidēja	Augsta
Beāte	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Līga	Vidēja	Augsta	Augsta
Marija	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Anna	Augsta	Augsta	Augsta
Nastja	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Dita	Vidēja	Augsta	Augsta
Vidējais vērtējums:	2,0	2,3	2,4

Piezīme: Saskaņā ar GDPR (General Data Protection Regulation) regulu, patiesie bērnu vārdi ir aizstāti ar izpētes grupā neesošiem vārdiem, saglabājot bērna dzimumu.

Ar dziedāšanu dotajā bērnu grupā situācija ir līdzīga, kaut gan pēc autores domām ir vērojams neliels vērtējuma samazinājums. Pēc autores domām tas varētu būt saistīts ar to, ka runas traucējumi dažiem bērniem liek atturēties no aktivitātēm, kas ir saistītas ar dziedāšanu. Bet tajā pašā laikā ir vērojams progress skaņas atdarināšanas jomā. Bērni labprāt mēģina un cenšas atdarināt gan putniņus, gan arī dzīvnieku balsis. Darba autore to saista ar izteiktu bērnu mīlestību pret dzīvniekiem, kas kopumā dod iespēju bērnam iejusties lomā, kas attiecīgi tiešā veidā attīsta bērna radošumu kā tādu.

Darba autore, kā pastāvīgu tendenci novēroja meiteņu grupas vidējā vērtējuma pārspēku pār zēnu grupas attiecīgo novērtējumu.

Darba autore īpaši gribētu izcelt Annas vokālās dotības, kas tik tiešām acīmredzami izceļas uz kopīgā fona.

4.tabula. Ritmu rotaļas un mūzikas instrumentu spēle

	Ritmu rotaļas un mūzikas instrumentu spēle	
	Ritma izjūta	mūzikas instrumentu spēle
Edgars	Vidēja	Vidēja
Toms	Vidēja	Vidēja
Artjoms	Augsta	Augsta
Juris	Augsta	Augsta
Kārlis	Vidēja	Vidēja
Jānis	Vidēja	Augsta
Māris	Zema	Vidēja
Laura	Augsta	Augsta
Beāte	Vidēja	Augsta
Līga	Vidēja	Vidēja
Marija	Vidēja	Augsta
Anna	Augsta	Augsta
Nastja	Vidēja	Vidēja
Dita	Augsta	Augsta
Vidējais vērtējums:	2,3	2,6

Piezīme: Saskaņā ar GDPR (General Data Protection Regulation) regulu, patiesie bērnu vārdi ir aizstāti ar izpētes grupā neesošiem vārdiem, saglabājot bērna dzimumu.

Lai arī bērnu ritma izjūta pēc darba autores domām, varētu būt nedaudz augstākā līmenī, kā tas ir vērojams šobrīd, novērotā bērnu vēlme darboties ar mūzikas instrumentiem ir apbrīnojama. Dotais atzinums norāda uz to, ka paplašinot pirmskolas iestādes materiālo bāzi ar jauniem, līdz šim neizmantotiem bērnu mūzikas instrumentiem, varētu sasniegt strauju radošuma pieaugumu. Diemžēl uz doto brīdi ne visas pirmskolas mācību iestādes ir spējīgas atļauties tērēt savus ierobežotos naudas līdzekļus jauna mūzikas inventāra iegādei, tāpēc darba autore šim nolūkam ir izmantojusi savus personīgos resursus un apgādājusi nodarbības ar koka flautām. Pēc darba autores domām tiešo pūšamie instrumenti varētu ne vien uzlabot bērnu radošumu, bet arī palīdzēt tikt galā ar runas traucējumiem, kas ir sastopami dotajā specializētajā pirmskolas mācību iestādē.

5.tabula. Ķermeņa pārvaldīšana

	Ķermeņa pārvaldīšana	
	Rotaļas	Dejas elementi
Edgars	Vidēja	Zema
Toms	Vidēja	Augsta
Artjoms	Augsta	Vidēja
Juris	Vidēja	Vidēja
Kārlis	Augsta	Augsta
Jānis	Vidēja	Vidēja
Māris	Vidēja	Vidēja
Laura	Augsta	Augsta
Beāte	Vidēja	Vidēja
Līga	Augsta	Augsta
Marija	Vidēja	Vidēja
Anna	Augsta	Vidēja
Nastja	Vidēja	Vidēja
Dita	Augsta	Augsta
Vidējais vērtējums:	2,4	2,3

Piezīme: Saskaņā ar GDPR (General Data Protection Regulation) regulu, patiesie bērnu vārdi ir aizstāti ar izpētes grupā neesošiem vārdiem, saglabājot bērna dzimumu.

Pēc 5.tabulā redzamā novērtējuma var noprast, ka bērnu grupas ar ķermeņa kustībām saistītais radošuma līmenis kopumā ir vērtējams kā vidējs un atbilstošs dotajai vecuma grupai, bez īpašiem kritumiem. Šis fakts attiecīgi ļauj plānot kopīgas aktivitātes, kurās būt spējīgi piedalīties visi grupā esošie bērni bez “malā sēdošiem”.

Šeit gan it jāpiemin viens ļoti nozīmīgs faktors – bērna garastāvoklis. Darba autorei vairākkārt ir sanācis saskarties ar situāciju, kad kāds bērns vienkārši atsakās piedalīties kopīgās aktivitātēs sliktā garastāvokļa dēļ. Šis faktors tieši saistās ar kopīgiem pasākumiem, kuros bērns atsakās pieņemt dalību. Tajā pašā laikā viņš ir gatavs darboties individuāli, piemēram, zīmēt vai pat spēlēt kādu mūzikas instrumentu.

Pēc darba autores domām ir vērts turēt prātā un būt gatavam šada veida gadījumos, kad bērnam tiek dota kāda individuāla nodarbe, tādā veidā neaizkavējot šī bērna radošuma attīstību.

6.tabula. Interese par mūziku un emocionālā saikne ar pedagogu

	Interese par mūziku	Emocionālā saikne ar pedagogu
Edgars	Zema	Augsta
Toms	Vidēja	Augsta
Artjoms	Vidēja	Augsta
Juris	Vidēja	Augsta
Kārlis	Augsta	Augsta
Jānis	Vidēja	Augsta
Māris	Zema	Augsta
Laura	Augsta	Augsta
Beāte	Vidēja	Augsta
Līga	Augsta	Augsta
Marija	Vidēja	Augsta
Anna	Augsta	Augsta
Nastja	Augsta	Augsta
Dita	Augsta	Vidēja
Vidējais vērtējums:	2,3	2,9

Piezīme: Saskaņā ar GDPR (General Data Protection Regulation) regulu, patiesie bērnu vārdi ir aizstāti ar izpētes grupā neesošiem vārdiem, saglabājot bērna dzimumu.

Kā redzams 6. tabulā atzīmētais novērtējums parāda to, ka vidēji meiteņu grupai interese par mūziku ir krietni augstāka par zēnu grupu. Šīs tendences bija novērojamas arī citās novērtējumu grupās.

Lai arī darba autorei saikne ar visiem izpētes grupā esošajiem bērniem ir vērtējama kā augsta, korelācija starp to un bērnu vēlmi radoši darboties nodarbībās un pasākumos atrasta netika. Līdz ar ko sākotnējā hipotēze netika apstiprināta. Iespējams pie vainas ir nelielā pētījuma bāze (14 bērni).

Uz doto brīdi ir skaidrs tas, ka emocionālā saikne ar bērnu palīdz bērna iesaistē rotaļās un kopīgos pasākumos, bet to nevar viennozīmīgi uzsvērt kā faktoru, kas padara bērna vēlmi iepazīt mūziku ilgtermiņa perspektīvā.

Darba autorei ir nācies strādāt gan kā mūzikas skolotājai, gan arī kā audzinātājai un gribētu pieminēt to faktu, ka bērnu attieksme pret mūzikas skolotāju ir acīmredzami lojālāka.

Darba autore to skaidro ar to, ka mūzikas skolotāja nav apgrūtināta ar rutīnas saskarsmi, tā ir epizodiska un saistās tikai vien ar rotaļām, dejām dzismām un citiem jautriem pasākumiem.

3.3. Pētāmās grupas raksturojums pētījuma beigās

Pētījumu turpināja posms, kurā tika sekmēts un attīstīts bērnu radošums, izmantojot muzikālās darbības. Pētījuma beigu uzdevumi bija izpētīt optimālo pasākumu programmu un paralēli atbildēt uz sākotnēji izvirzītajām hipotēzēm par faktoriem, kas varētu uzlabot radošuma attīstību dotā vecuma bērnu grupā:

- 1) mūzikas žanram un emocionālam pienesumam ir jāatbilst bērnu vecumam;
- 2) mūzika, kas tiek apvienota kopā ar dejas elementiem vai ritmiskām kustībām, rada labvēlīgāku radošuma izaugsmes vidi;
- 3) muzikālo instrumentu izmantošana dod alternatīvu iespēju bērnu radošuma attīstībai.

Lai atbildētu uz uzstādītajiem jautājumiem un vienlaicīgi attīstītu bērnu radošumu, tika novadītas piecas muzikālās nodarbības.

Plānojot nodarbības gaitu, tās sākumus parasti tika plānots salīdzinoši mierīgs, lai veidotos kopības izjūta, nodarbības parasti tika uzsāktas ar nelielu iesildīšanās dziesmiņu un vēlāku iedziedāšanos, mainot dažādus skaņas toņus: uz augšu, uz leju, uz augšu, uz leju.

Ņemot vērā, ka bērni šajā vecumā ir ļoti kustīgi un uzmanība ir diezgan nenoturīga, tad nodarbību obligāts elements ir arī kāda straujākā rotaļa ar kustībām, kur bērni spēj izkustēties un izvingrināt visas ķermeņa daļas. Rotaļas notiek mūzikas pavadījumā gan mainot virzienus, gan kustības, gan atdarinot dažādu dzīvnieku kustības, kas bērniem izraisa pozitīvas emocijas.

Straujās rotaļas mijās ar uzmanības uzdevumiem, kad jāieklausās un dzīvniekus, vai dabas parādības, kas ir tikušas atskaņotas skaņdarbā. Šis vingrinājums stimulē bērnu radošumu, spēju attēlot to kustībās, iztāstīt savu stāstu par saklausīto vai pārdzīvoto.

Dotās nodarbības, kurās tika izmantotas muzikālās darbības, tika organizētas gan pāros, gan grupās, gan arī visiem kopīgi iesaistoties. Nodarbību noslēgumā tiek izpildītas mierīga rakstura darbības, kuru laikā bērniem tiek dota iespēja atgriezties sākotnējā emocionālajā stāvoklī, lai turpmākās ikdienas gaitas noritētu mierīgi un līdzsvaroti.

Plānojot nodarbības, darba autore ievēroja integrāciju arī ar citu prasmju un zināšanu apguvi. Tādējādi, lai bērni gūtu zināšanas ne tikai vienā noteiktā jomā, bet vienlaicīgi apgūtu citas prasmes, kas ļautu bērniem darboties gan pazīstamās, gan nezināmās dzīves situācijās.

1. Nodarbība. *Mūzikas klausīšanās un kustību improvizācija*

Izmantotie skaņdarbi:

- bērnu skaņdarbs – „Šie mazie mīlie zaķīši”

Uzdevums:

- attīstīt bērnu iztēli;
- sekmēt bērnu radošumu, darbojoties mūzikas pavadījumā;
- novērtēt vai dotie skaņdarbi atbilst bērnu vecuma līmenim;

Pirms mūzikas klausīšanās, bērniem tiek izstāstīts, ka tagad mēs visi būsim jauki dzīvnieciņi (zaķīši, lācīši un putniņi), kam patīk gana jautri uzdancot, iekustināt ķepiņas, kas ziemas laikā ir palikušas nedaudz stīvas un izplivināt spārniņus.

Darba autore atskaņo skaņdarbu un arī pati aktīvi piedalās aktivitātēs.

Autore novēroja, ka skolotājas aktīva iesaistīšanās kustību improvizācijās, izraisa pozitīvu attieksmi bērnos. Šādā veidā vislabāk aktivitātēs sanāca iesaistīt zēnus. Tā piemēram, 1. nodarbības laikā Jānim un Artjomam sākotnēji nebija acīmredzama vēlme, bet nedaudz vēlāk šiem zēniem zaķīšu attēlošana padevās labāk par visiem.

Kopumā vērtējot visi bērni ar interesi un atsaucību iesaistījās tiem piedāvātajās aktivitātēs un radoši ar smaidu uz lūpām dipināja, tipināja, rokas plivināja, kā nu kurš varēja.

2. Nodarbība. *Mūzikas klausīšanās un kustību improvizācija (izmantojot bērnu vecumam neatbilstošu skaņdarbu)*

Izmantotie skaņdarbi:

- Vivaldi (Gadalaiki) Pavasaris

Uzdevums:

- attīstīt bērnu iztēli;
- sekmēt bērnu radošumu, darbojoties mūzikas pavadījumā;
- novērtēt vai dotie skaņdarbi atbilst bērnu vecuma līmenim;

Līdzīgi kā pirmajā nodarbībā bērniem tiek izstāstīts, ka tagad mēs visi būsim jauki dzīvnieciņi (zaķīši, lācīši un putniņi), kam patīk gana jautri uzdancot, iekustināt ķepiņas, kas ziemas laikā ir palikušas nedaudz stīvas un izplivināt spārniņus.

Autore atskaņoja skaņdarbu un veicināja bērnus piedalīties aktivitātēs.

Otrā nodarbības iekļauto darbību kopa bija līdzvērtīga pirmajai nodarbībai ar vienu izņēmumu – tika izmantots skaņdarbs, kas pēc būtības neatbilda dotajai bērnu vecuma grupai.

Kā rezultātā bērni izskatījās stipri apjukuši, vēlme iesaistīties aktivitātēs bija krasi kritusies, kā arī bērniem nebija nedz vēmes nedz arī iespēju atainot doto skaņdarbu ar atbilstoām dzīvnieku kustībām.

7.tabula. 1. un 2. nodarbības rezultāti

	1. nodarbība		2. nodarbība	
	Iesaiste aktivitātēs	Iztēles darbība	Iesaiste aktivitātēs	Iztēles darbība
Edgars	Vidēja	Zema	Vidēja	Zema
Toms	Vidēja	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Artjoms	Vidēja	Augsta	Zema	Zema
Juris	Vidēja	Vidēja	Vidēja	Zema
Kārlis	Augsta	Augsta	Zema	Zema
Jānis	Vidēja	Augsta	Zema	Vidēja
Māris	Vidēja	Zema	Vidēja	Zema
Laura	Augsta	Augsta	Zema	Zema
Beāte	Vidēja	Augsta	Zema	Vidēja
Līga	Augsta	Augsta	Zema	Zema
Marija	Vidēja	Vidēja	Vidēja	Zema
Anna	Augsta	Augsta	Zema	Zema
Nastja	Augsta	Vidēja	Vidēja	Zema
Dita	Augsta	Augsta	Zema	Zema
Vidējais vērtējums:	2,6	2,3	1,4	1,2

Piezīme: Saskaņā ar GDPR (General Data Protection Regulation) regulu, patiesie bērnu vārdi ir aizstāti ar izpētes grupā neesošiem vārdiem, saglabājot bērna dzimumu.

Doto faktu mēs varam skaidri saskatīt 7. tabulā. Dotais eksperiments skaidri pierāda sākotnējo hipotēzi par to, mūzikas žanram un izvēlētajam skaņdarbam, kā arī tā emocionālam pienesumam ir jāatbilst attiecīgajam bērnu vecumam.

Sākotnējā iecere bija izmēģināt arī citus, pat nedaudz savdabīgus mūzikas žanrus, kā piemēram džezs vai blūzs un mēģināt novērtēt bērnu reakciju, bet no šīs ieceres darba autore atteicās, jo augstāk redzamā tabula spilgti pierāda šīs hipotēzes pareizību.

3. Nodarbība. *Muzikāli ritmiskās kustības*

Izmantotie skaņdarbi un rotaļas:

- Rotaļa "Lieldienu zaķis"

Uzdevums:

- nostiprināt spējas ar dažādu kustību palīdzību apzināties savu ķermeni;
- attīstīt ritma izjūtu;
- novērtēt vai mūzikas apvienošana ar dejām vai rotaļu elementiem, rada labvēlīgāku vidi bērnu radošuma attīstībai.

Bērni visi kopā dzied dziesmiņu un veic atbilstošās darbības:

– Zaķīt, kur gan dodies tu?

– Oļas bērniem nesīšu.

- 1. pants. Bērni virzās (lec kā zaķis) sadotām rokām aplī pa dejas ceļu, vidū pretējā virzienā 1 bērns – "zaķis", rokās groziņš ar "oļām".
- 2.pants. Bērni apstājas, šūpo rokas, dzied: "Zaķīt, kurp gan dosies tu?", "zaķis" atbild: "Oļas bērniem nesīšu".
- 3.pants. Bērni aizver acis, "zaķis" telpā paslēpj 1-2 lielas, krāsainas Lieldienu oļas. Kad dziesma izskanējusi, bērni steidz tās meklēt.

Kad zaķis paslēpa oļas, bērni iet meklēt. Atrastās oļas bērni sāk ripināt. Pēc tam, bērniem tiek piedāvāts uzspēlēt rotaļu.

4. Nodarbība. *Dziedāšana (bez kustībām)*

Izmantotie skaņdarbi:

- Bērnu dziesma "Pavasārī" (skat. pielikumu)

Uzdevums:

- Dziedot jautru skaņdarbu veicināt bērnos radošumu un vairojot mīlestību pret mūziku kā tādu;
- novērtēt vai mūzikas apvienošana ar dejām vai rotaļu elementiem, rada labvēlīgāku vidi bērnu radošuma attīstībai.

Skolotāja bērniem pastāstīja, kā pēc ziemas ir atnācis pavasaris, sāk mosties daba, saulīte sāk sildīt ar vien stiprāk, koki kļūst zaļi un no siltām zemēm ir atlidojuši pirmie gājputni. Pavasarī var dzirdēt putnu dziedāšanu.

Pēc aprunās, skolotāja piedāvā uzdziedat dziesmiņu par pavasaru, lai pavasaris atnāktu ātrāk.

5. Nodarbība. Mūzikas instrumentu spēle

Izmantotie mūzikas instrumenti:

- kociņi

Uzdevums:

- nostiprināt iemaņas ritma instrumenta spēlēšanā;
- dot papildus iespēju attīstīt radošumu bērniem ar runas traucējumiem
- novērtēt vai mūzikas instrumentu izmantošana, rada labvēlīgāku vidi bērnu radošuma attīstībai.

Skolotāja ar bērniem izskaidro to, ka katram mūzikas instrumentam piemīt sava īpaša skaņa. Skolotāja piedāvā bērniem katram paņemt divus kociņus, un izmēģināt, kāda tiem ir skaņa.

Bērni kopa ar skolotāju apsēžas uz grīdas, rokās turot kociņus. Skaņdarba pirmajā daļā bērni vienā ritmā sit kociņus:

- Tuk, tuk, tuk, tuk, kociņi spēlē,
- tuk, tuk, tuk, tuk, kociņi skan.

Skaņdarba otrajā daļā bērniem tiek piedāvāts spēlēt ar dažādu spēles skaļumu:

- skaļi, skaļi spēlējam,
- klusī, klusi spēlējam

Bērniem ir jāmeklē spēlēt atbilstoši vārdiem: skaļi un klusi.

Darbības atkārtojas, mainot kociņu sišanas vietu: pa grīdu, virs galvas, sev priekšā, pa sāniem.

Kopumā bērni atstāja patīkamu iespaidu un diezgan aktīvi ņēma dalību visās pedagoga piedāvātajās aktivitātēs.

Pēc darba autora novērojumiem meiteņu grupai gan labāk padevās, gan arī bija vērojama lielāka tieksme pēc vokālām dziedāšanas nodarbēm. Viņas labi uztvēra skaņdarbos notiekošo un spēja attēlot gan kustības, gan arī izjust atbilstošas emocijas.

Attiecībā par zēnu grupu gribētos uzsvērt pozitīvo attieksmi pret kustībām un mūzikas instrumentu iesaisti. Īpaši gribētu atzīmēt vienu ļoti kautrīgu un savā ziņā intravertu zēnu, kurš pateicoties mūzikas instrumentu iesaistei ir atvēries un spējis izrādīt savu radošumu.

Nedrīkst aizmirst arī to faktu, ka dotā bērnu grupa nāk no specializētās pirmskolas iestādes un daļai bērnu runas traucējumi, tāpēc katrs par mazākais veiksmes stāsts palīdz šiem bērniem pēc iespējas ātrāk tikt pāri šīm nedienām. Tieši tāpēc ir ļoti svarīgi pēc iespējas optimālāku nodarbību saturu.

Nedrīkst aizmirst, ka nodarbības ilgums ir vien 15 minūtes. Tāpēc šim laikam ir jābūt maksimāli efektīvi izmantotam. Tieši tāds šī pētījuma mērķis arī tika uzstādīts. Atrast optimālo nodarbību programmu, kas ir būvēta uz šī pētījuma empīriskās bāzes.

8.tabula. 3. 4.un 5. nodarbības rezultātu salīdzinājums

	3. nodarbība (Dziedāšana ar ritmiskām kustībām)	4. nodarbība (Tikai dziedāšana)	5. nodarbība (mūzikas instrumentu izmantošana)
	Iesaiste aktivitātēs	Iesaiste aktivitātēs	Iesaiste aktivitātēs
Edgars	Augsta	Vidēja	Augsta
Toms	Augsta	Vidēja	Augsta
Artjoms	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Juris	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Kārlis	Augsta	Augsta	Augsta
Jānis	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Māris	Vidēja	Zema	Augsta
Laura	Augsta	Augsta	Augsta
Beāte	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Līga	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Marija	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Anna	Augsta	Augsta	Augsta
Nastja	Vidēja	Vidēja	Vidēja
Dita	Augsta	Augsta	Augsta
Vidējais vērtējus:	2,4	2,2	2,5

Piezīme: Saskaņā ar GDPR (General Data Protection Regulation) regulu, patiesie bērnu vārdi ir aizstāti ar izpētes grupā neesošiem vārdiem, saglabājot bērna dzimumu.

Balstoties uz novērtējumu rezultātiem, kas ir redzami 8.tabulā var secināt to, ka rotaļu elementi un mūzikas instrumentu izmantošana ir efektīvāka par nodarbībām, kuras sastāv tikai no vienas dziedāšanas.

Pētījuma beigās autore gribētu uzsvērt to, ka katra bērnu grupa ir jāvērtē individuāli un katrai no tām ir jāatrod optimālais sadarbības modelis. No vienas puses ir jāizvērtē zēnu un meiteņu īpatsvaru, no otras puses ir jāspēj atrast atslēga arī īpašiem individuāliem gadījumiem.

Autore uzskata, ka tieši balansēšana starp gadiem pārbaudītām un inovatīvām apmācības metodēm, varētu nest vislielāko pienesumu.

Secinājumi

Analizējot psiholoģisko un pedagoģisko literatūru par radošumu un radošo darbību autore secina, ka radošums nebūt nav triviāla lieta, ko attīstot cilvēks var gūt gan iekšēji, gan arī ārēji bagāts. Šī lieta ir subjektīva un ne vienmēr tavš radošums būs saprotams apkārtējiem. Vienam tas būs mākslas darbs, citam nesaprotams vārdu, skaņu vai krāsu sakārtojums.

Mūzika veicina bērna attīstību visos aspektos. Arī radošajā attīstībā, kur liela loma ir iztēlei, priekšstatiem, mūzika rosina netradicionālu domāšanu ar uzdevumiem, kam nav viena, pareiza risinājuma.

Muzikālās darbības veidi ir jāattīsta un jāpilnveido, jau no agras bērnības, tāpēc pedagoģu pienākums un uzdevums ir dot dažādus improvizācijas uzdevumus bērniem visos muzikālās darbības veidos, jo, tādā veidā, bērni tiek ieinteresēti uz patstāvīgu radošu darbību.

Muzikālā darbība (dziedāšana, mūzikas klausīšanās, muzikāli ritmiskās kustības, mūzikas instrumentu spēle) veicina bērnu domāšanas un radošās aktivitātes attīstību, ja darbības saturs atbilst bērnu darbības paņēmieniem un nosaka viņu tuvākās attīstības zonu.

Attiecībā uz apmācības procesu, darba autorei īpaši saistošs šķita Allen aprakstītais veids kā pievērst bērna uzmanību muzikālās kompozīcijas laikā, izmantojot humora vai nestandarta rīcības elementus. Darba autore turpmāk plāno šo paņēmieni izmantot vismazāk iesaistīto bērnu uzmanības pievēršanā kā arī kopējā grupas tonusa uzlabošanai. Jo pēc būtības viss kas ir vienmuļš un monotons cilvēkos (gan mazos, gan lielos) rada nogurdinošas sajūtas un vēlmi pagulēt, turpretī nestandarta rīcība tieši pretēji rada ieinteresētību un vēlmi sagaidīt turpinājumu. Tas ir tā pat kā iet uz kino, mēs taču neejam uz vienu un to pašu, bet gan vēlamies no katra kino apmeklējuma gūt pavisam jaunu emocionālo ieguvumu.

Veicot pētnieciskā darbu autore nonāca pie slēdziena, ka dotā vecuma bērniem mūzikas nodarbībās ir jāizmanto tie skaņdarbi, kas ir morāli atbilstoši, ir spējīgi bērnos radīt gan emocijas, gan arī vēlmi ar šīm emocijām dalīties: dejas, kustību vai kādā citā veidā.

Mērķtiecīga dažādu muzikālo darbības veidu izmantošana nodrošina bērnu radošās darbības attīstību un nodrošina lielāku interesentu loku. Tādā veidā var atvērt arī "cietos riekstiņus" un dot iespēju to straujākai radošuma attīstībai.

Kā pierādīja pētījumi, emocionālā saikne ar bērnu uzlabo vēlmi piedalīties kopīgās nodarbēs, bet tai nav tiešās saistības ar bērna vēlmi satuvināties ar mūziku ilgtermiņā. Autores prāt šeit tomēr svarīgāks ir iekšējais emocionālais stāvoklis, nevis stāvoklis, ko rada emocionālā tuvība ar pedagoģu.

Pēc autores domām katrai bērnu grupa ir jāvērtē individuāli un katrai no tām ir jāatrod optimālais nodarbību modelis. Gan ņemot vērā kopējo fonu, gan arī īpašos individuālos gadījumus, jo pat viens bērns var radīt nevēlamu nodarbības fonu, kas gal rezultātā kaitēs visai grupai kopumā.

Nobeigumā darba autore secina, ka praktiskā pētījumā iegūtie rezultāti liecina, ka kopumā izvirzītās hipotēzes ir apstiprinājušās.

Izmantotā literatūra

1. Allen LR, Kelly BB, editors. Transforming the Workforce for Children Birth Through Age 8: A Unifying Foundation. Washington (DC): National Academies Press (US); 2015 Jul 23. 4, Child Development and Early Learning. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK310550/>
2. Allen LR, Kelly BB. (2015) Transforming the Workforce for Children Birth Through Age 8: A Unifying Foundation. Washington (DC): National Academies Press (US); 2015 Jul 23. 4, Child Development and Early Learning. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK310550/>
3. Barba-Martín RA, Bores-García D, Hortigüela-Alcalá D, González-Calvo G. The Application of the Teaching Games for Understanding in Physical Education. Systematic Review of the Last Six Years. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2020; 17(9):3330. <https://doi.org/10.3390/ijerph17093330>
4. Beghetto R. (2021) Creative Learning in Education https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-64537-3_19
5. Borawska, I. (2021). Music, visual arts, literature as educational means of holistic influence on a preschool child: stimulating children's development through art (Polish experience). Zhytomyr Ivan Franko state university journal. Pedagogical sciences. 46-60. [10.35433/pedagogy.2\(105\).2021.46-60](https://doi.org/10.35433/pedagogy.2(105).2021.46-60).
6. Bright Horizons (2016) Children and Music: Benefits of Music in Child Development Pieejams: <https://www.brighthorizons.com/family-resources/music-and-children-rhythm-meets-child-development>
7. Dere, Z, (2019) Investigating the Creativity of Children in Early Childhood Education Institutions
8. Dumont, E., Syurina, E. V., Feron, F. J. M., & van Hooren, S. (2017). Music interventions and child development: A critical review and further directions. Frontiers in Psychology, 8, Article 1694. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01694>
9. Gabrielsson, Alf. (2012). Strong Experiences with Music: Music is much more than just music. Strong Experiences with Music: Music is much more than just music. 1-512. [10.1093/acprof:oso/9780199695225.001.0001](https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199695225.001.0001).
10. Gibb C.H., Taruskin, R. (2018). The Oxford History of Western Music
11. Gielen, P. (2013). Creativity and other Fundamentalisms. Mondriaan.
12. Glăveanu, P. (2019) Creativity and Wonder <https://doi.org/10.1002/jobc.225>

13. Hallam, S. (2010). "The Power of Music: Its Impact on the Intellectual, Social and Personal Development of Children and Young People. *International Journal of Music Education*, August vol. 28 no. 3, 269-289.
14. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2018.02.009>.
15. Jones, M.K. (2017) *Graham Wallas: The Four Stages of Creativity*.
16. Jurgena, I., (2002) *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: SIA Izglītības soļi, 144 lpp.
17. Kawase, S., Ogawa, J., Obata, S., & Hirano, T. (2018). An investigation into the relationship between onset age of musical lessons and levels of sociability in childhood. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 2244. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02244>
18. Kolp, E., Friedman, H. L., Krupitsky, E., Jansen, K., Sylvester, M., Young, M. S., & Kolp, A. (2014). Kolp, E., Friedman, H. L., Krupitsky, E., Jansen, K., Sylvester, M., Young, M. S., & Kolp, A. (2014). Ketamine psychedelic psychotherapy: Focus on its pharmacology, phenomenology, and clinical applications. *International Journal of Transpersonal Studies*, 33(2), 84–140.. *International Journal of Transpersonal Studies*, 33 (2). <https://doi.org/10.24972/ijts.2014.33.2.84>
19. Kupers, Elisa & Lehmann-Wermser, Andreas & McPherson, Gary & van geert, Paul. (2019). Children's Creativity: A Theoretical Framework and Systematic Review. *Review of Educational Research*. 89. 93-124. 10.3102/0034654318815707.
20. Lehrer, J. (2012). *Imagine: How creativity works*. Houghton Mifflin Harcourt.
21. Lo, Chi Yhun & Looi, Valerie & Thompson, William & McMahon, Catherine. (2020). Music Training for Children With Sensorineural Hearing Loss Improves Speech-in-Noise Perception. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 63. 1-26. 10.1044/2020_JSLHR-19-00391.
22. Martinovic-Trejgut, N. (2010). *The Effect of Movement Instruction on Memorization and Retention of New-Song Material Among First-Grade Students* [Doctoral dissertation, Kent State University]. OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=kent1291041505
23. Mihaescu, C. (2012) THE GATES OF PSYCHIC-VISUAL DISPLAY https://www.academia.edu/3382468/THE_GATES_OF_PSYCHIC_VISUAL_DISPLAY
24. Miroshnik, Kirill & Shcherbakova, Olga & Kaufman, James. (2021). Kaufman Domains of Creativity Scale: Relationship to Occupation and Measurement Invariance across Gender. *Creativity Research Journal*. 10.1080/10400419.2021.1953823.

25. Nikkola, T., Reunamo, J., & Ruokonen, I. (2020). Children's creative thinking abilities and social orientations in Finnish early childhood education and care. *Early Child Development and Care*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1813122>
26. O'Connor, D. (2012). Creativity in childhood: The role of education. 8th Global Conference: Creative Engagements Thinking with Children.
27. Oliveir, P.A. (2020) Boosting Children's Creativity https://repositorio.iscte-iul.pt/bitstream/10071/20620/1/phd_patricia_alves_oliveira.pdf
28. Patel, A. D. (2010). Music, biological evolution, and the brain. In M. Bailar (Ed.), *Emerging Disciplines* (pp. 91-144). Houston, TX: Rice University Press.
29. Penfold, L. (2018) Material Matters in Children's Creative Learning <https://jods.mitpress.mit.edu/pub/bwp6cysy/release/1>
30. Płóciennik, E. (2018) Children's creativity as a manifestation and predictor of their wisdom, *Thinking Skills and Creativity*, Volume 28, p.20
31. Radanovic, Shelley Kara (2020) Children's perspectives on creativity and its role in their lives. Masters by Research thesis, Queensland University of Technology.
32. Sarazzin, N. (2016) Music and the Child <https://core.ac.uk/download/pdf/233575928.pdf>
33. Sawyer K. The Development of Creativity. *Empirical Studies of the Arts*. 2020;38(1):24-32. doi:10.1177/0276237419868958
34. Schiavio A., Benedek M. (2014) Dimensions of Musical Creativity. *Frontiers in Neuroscience*. Volume 14.
35. Sharda, M., Tuerk, C., Chowdhury, R. et al. Music improves social communication and auditory-motor connectivity in children with autism. *Transl Psychiatry* 8, 231 (2018). <https://doi.org/10.1038/s41398-018-0287-3>
36. Shi, B., Wang, L., Yang, J., Zhang, M., & Xu, L. (2017). Relationship between Divergent Thinking and Intelligence: An Empirical Study of the Threshold Hypothesis with Chinese Children. *Frontiers in psychology*, 8, 254. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00254>
37. Srinivasan SM, Bhat AN. A review of "music and movement" therapies for children with autism: embodied interventions for multisystem development. *Front Integr Neurosci*. 2013 Apr 9;7:22. doi: 10.3389/fnint.2013.00022. PMID: 23576962; PMCID: PMC3620584.
38. Suruda, I. (2001) *Mūzika kā pirmsskolas vecuma bērna personības attīstības nosacījums*. Rīga: Raka, 104 lpp.

39. Universal Journal of Educational Research, v7 n3 p652-658 2019
40. Zhou, J., & Shalley, C. E. (2003). Research on employee creativity: A critical review and directions for future research. In J. J. Martocchio & G. R. Ferris (Eds.), *Research in personnel and human resources management*, Vol. 22, pp. 165–217). Elsevier Science Ltd. [https://doi.org/10.1016/S0742-7301\(03\)22004-1](https://doi.org/10.1016/S0742-7301(03)22004-1)

Pielikumi

Dziesma "Pavasari"

Pavasari

B. Brice

1. Sau - le sil - da pū - po - lī - ti, mos - ties, mos - ties, pū - kai - nī - ti,
no - mei brū - no ce - pu - rī - ti, jau - kais pa - va - sa - ris klāt!

Zaķis: Lieldienās dienas paliek garākas, bet naktis īsākas. Saulīte sāk arvien vairāk mūs priecēt un mūs sildīt. Uzdāvināsim saulītei mūsu rotaļu.

Rotaļa "Lieldienu zaķis"

Lieldienu zaķis B. Brice

6 Cilpo zaķēns plaviņā, raibas olas groziņā, cilpo zaķēns
10 pla-vi-ņā, raibas olas gro-zi-ņā. Zaķīt, zaķīt,
pas-tei-dzies, bērni olas meklēt ies!

3. Zaķīt, kur gan dodies tu?
– Olas bērniem nesīšu.

Darbība.

1. pants. Bērni virzās (lec kā zaķis) sadotām rokām aplī pa dejas ceļu, vidū pretējā virzienā 1 bērns – „zaķis”, rokās groziņš ar „olām”.
2. pants. Bērni apstājas, šūpo rokas, dzied: „Zaķīt, kurp gan dopsies tu?”, „zaķis” atbild: „Olas bērniem nesīšu.”
3. pants. Bērni aizver acis, „zaķis” telpā paslēpj 1–2 lielas, krāsainas Lieldienu olas. Kad dziesma izskanējusi, bērni steidz tās meklēt.

GALVOJUMS

Es, Alla Dakule,

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

Alla Dakule

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums:

1 3 . 0 5 . 2 0 2 2

Kvalifikācijas darbs „Mūzika 3-4 gadīgu bērnu radošuma veicināšanai pirmsskolā”/
„Music for the promotion of creativity of 3-4 year old children in preschool”
izstrādāts Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi un izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors: Alla Dakule

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba zinātniskais vadītājs/a: Dr. paed., asoc. prof., Ieva Margeviča - Grinberga

2022. gada pavasara semestris